

УДК 821.161.2-193.3+111.11

ВАСИЛИШИН Ігор

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОТИВИ В ЦИКЛІ ТЮРЕМНИХ СОНЕТІВ БОГДАНА КРАВЦІВА

У статті розглянуто екзистенційні мотиви в циклі тюремних сонетів українського поета Богдана Кравціва, що ввійшли до збірки «Сонети і строфи» (1933 р.). Проаналізовано екзистенційно-філософські концепти «межової ситуації», «самотності», «смерті», «свободи вибору». Топос тюрми в сонетах поета універсалізується до внутрішньо-психологічного несприйняття неволі й мужнього протистояння обмеженню вільної особистості жорстокими умовами в'язниці. Досліджено, що в поезії тюремних сонетів Б. Кравціва переважає філософська ідея «стоїцизму» — нескореної особистості, що, попри тюремні ґрати, залишається вільною та вірною своїм переконанням.

Ключові слова: в'язнична лірика; екзистенційні мотиви; екзистенційно-філософські концепти; топос тюрми; «стоїцизм».

DOI: 10.18372/2520-6818.39.13728

Вступ. Творчість Богдана Кравціва (1904–1975), одного з найвидатніших українських митців ХХ ст., є яскравим прикладом поєднання художніх світів прекрасного поета-лірика й поета-борця, поета-воїна, для якого Україна й національна ідея були змістом його життя. До жанрової форми сонета Б. Кравців звертався протягом усього життя («Три сонети» у збірці «Промені» (1930), цикл тюремних сонетів зі збірки «Сонети і строфи» (1933), вінок сонетів «Дзвеніслава» (1962), сонети в збірці «Глосарій» (1949–1974), проте особливе місце в сонетарії митця посідають саме тюремні сонети, написані у в'язниці, куди поета запроторила польська влада за його активну громадсько-політичну діяльність. Виокремивши традицію тюремного сонета в українській поезії та його основоположника Івана Франка, у рецензії на збірку «Сонети і строфи» Є. Маланюк (1934) підкреслював, що «поет свідомо обмежив себе в цій збірці й формально, й тематично («творча свобода-самообмеження», казав Леонардо да Вінчі). Коли пригадаємо, що тема «тюремних сонетів» має в нашій літературі високу традицію (Франко), зрозуміємо, з яким твердим матеріалом змагався автор. Такі сонети, як «В'язничних дум і днів...» або «Утиснене в холодні ржаві шпуги...», — показують, що автор змагався переможно, а сонет «Гранчасті шпуги ґрат...» є, безперечно, твором переможця під кожним оглядом» (с. 71).

Період ув'язнення, попри нестерпну жорстокість тюремних умов та звичаїв львівської «Бригідки», став для Богдана Кравціва й порою духового та мистецького розвитку й самовдосконалення, кристалізації його поетичного таланту, про що згодом Євген Маланюк (1934) у рецензії на збірку «Сонети і строфи» напише: «Коли збірка «Сонети й строфи» є навіть ета-

пом, то етап цей своєю динамікою розгортає перед автором її певні і радісні перспективи. Б. Кравців — «не спочив на лаврах» (с. 72). Поет багато читає та наполегливо працює над собою: перечитує й детально опрацьовує автобіографічний роман Райнера Марія Рільке «Нотатки Мальте Лявридса Бріґге» («*Die Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge*»), роблячи численні нотатки з розділів, які стосуються поезії й теорії віршування, про що він згодом напише в «Післяслові» до книги «Речі й образи» (*Нюрнберг, 1947*); творчо працює над складним перекладом-переспівом біблійної «Пісні пісень», яка після його звільнення вийде у Львові окремим виданням й отримає високу оцінку критиків та літературознавців. Богдан Кравців створює цикл тюремних сонетів і строф, у яких, як справжній митець, не тільки використовує безмежне багатство й красу українського слова, а й творить, культивує його, удосконалюючи, шукаючи нові форми й новий глибинний зміст.

Аналізуючи творчість майстрів світового сонета та його жанрову гаму, Ігор Качуровський (2002) підкреслює, що вкладом українських письменників у світове сонетярство є саме «сонет тюремний або в'язничний», що є «автентично-українським явищем», вважаючи його основоположником Івана Франка: «Батьком цього жанру, як усі ми пригадаємо, був Іван Франко. Поетичне — скажімо так — зухвальство Франкове в тому, що він сполучив найшляхетнішу поетичну форму сонета — у царині чистої форми також існують свої плебей і своя аристократія; недаремно ж сонета звуть королем, а октаву — королевою строф! — сполучив цю форму із найнижчим змістом — із малюнками тюремного побуту» (с. 318). На думку І. Качуровського, жанрові ознаки тюремного сонета закріпилися в

українській літературі, оскільки в тридцять роки потрапили до в'язниць західноукраїнські поети Богдан Кравців та Володимир Янів і «десятки поетів підрадянських», що й призвело до активного розвитку жанру тюремного сонета саме в українській поезії, що творилася в трагічних реаліях цієї доби.

Аналіз досліджень і публікацій. Творчості Богдана Кравціва й, зокрема аналізу поезій у циклі тюремних сонетів, присвячено рецензії та статті Є. Маланюка, І. Качуровського, Ю. Лавріненка, Б. Рубчака, О. Тарнавського. Порівняльний аналіз тюремних сонетів Б. Кравціва та І. Франка містять наукові розвідки М. Ільницького та Т. Салиги. Екзистенційність тюремних сонетів Б. Кравціва підкреслювали С. Андрусів та М. Слабошпицький.

Постановка проблеми. За активну громадсько-політичну діяльність і спротив агресивній колонізації польська влада арештовувала Богдана Кравціва протягом 20–30 рр. декілька разів. Найдовший тюремний строк письменник відбував у львівській в'язниці «Бригідки», що стала місцем ув'язнення багатьох учасників національно-визвольного руху в Західній Україні, а для деяких із них і місцем страти. Утрата свободи, важкі тюремні умови для українських політв'язнів спричинили появу циклу тюремних сонетів, у яких одними з домінантних є екзистенційно-філософські мотиви й ідея «стоїцизму» — мужнє існування вільної, нескореної особистості в заграбованому просторі. Суворі канонічна виразність сонета, його струнка логічна форма виявилися найкращим засобом висвітлення в'язничної епопеї Богдана Кравціва. Т. Салига (2018) підкреслює: «Якщо в дотюрмних віршах Б. Кравців намагався збагатити образну палітру, прагнув крилатих символістичних виразів, то зараз він переконаний у доцільності раціональних засобів висловлення. Лаконічність фрази, точність слова якнайкраще відповідали тематиці його творів» (с. 9). Саме сонет дав змогу Б. Кравціву якнайповніше, з великою гамою художньо-філософських образів та екзистенціальних концептів висвітлити тюремне буття особистості, вільної й незламної навіть в умовах обмеженого ґратами часу й простору. «Сонети і строфи», — підкреслює М. Слабошпицький (2006), — мають глибоке філософське наповнення. Абсолютна ненормальність людського існування, гвалтовна регламентація поведінки індивіда дають дуже своєрідний матеріал для висновків на різні екзистенційні теми» (с. 328–329). «Межова ситуація», смерть, самотність, відчуження, абсурд в'язничного простору, «свобода вибору» й водночас страждання, прощення та любов як християнські основи буття — екзистенційно-філософські та релігійні концепти, що визнача-

ють ідейно-тематичне наповнення в'язничної лірики Богдана Кравціва. «Натомість Кравців, разом із Франком, — підкреслює Б. Рубчак (1975), визначаючи гуманістичну складову тюремних сонетів, — розвиває тут ті почування, які були народилися в його найраннішій поезії під літургичним символом корабля на житейському морі — бажання в жахливо-антилюдських умовах ув'язнення зберегти людську гідність, глибоку та мужньо-серйозну» (с. 35). Духово-моральний спротив тюремним реаліям і бажання залишатися Людиною навіть у нелюдських в'язничних умовах формують концепцію «стоїцизму», яка згодом розвинеться у творах інших українських поетів, особливо в ліриці Василя Стуса.

Топос тюрми як «межова ситуація» для особистості.

Тюрмний побут, звичаї, ширше, моторошні в'язничні закони — це лише одна із тих граней, яка наближає сонети Б. Кравціва до тюремних сонетів Івана Франка, де тюрма — «се дім плачу, і смутку, і зітхання // Гніздо грижі, і зопсуття, і муки!» (сонет «Се дім плачу, і смутку, і зітхання...»). В'язничний побут та порядки в сонетах Кравціва — як відлуння Франкових описів тюремних буднів, у яких домінують абсурд та екзистенційна безвихідь у заграбованому просторі, у якому розчиняється й зникає навіть час: «холодна мороком цвілим темниця», де «стіни криють крик, і брид, й образу» (Замок заграмав, замовк...); «червоних мурів цямрини чотири», «чорне коло» в'язнів на черговій тюремній прогулянці («Червоних мурів...»); «гранчасті шпуги ґрат» і «чорнокуті брами» («Гранчасті шпуги ґрат...»); «вітражі ґрат», «сопук пекарні», що тягнуться з двору, товстий тюремний капелан, який вичитує в'язням «слова догани» за скоєні злочини й «казання їм говорить незугарні» («Вітражі ґрат...»); монотонна, повторювана спільність днів і «леж закон суворий», який з часом перетворює друзів на звірів, здатних через ненависть розірвати один одного «в роз'яреній, скривавленій напрузі» («Кишать і клубляться...»); жахлива шпитальна келія, у якій страждають й умирають в'язні із сухотами, «точать пранці» й лунає причавлений ядухою крик калік («Паде на очі морок...»). Порівнюючи сонетні цикли І. Франка та Б. Кравціва, О. Тарнавський (1977) підкреслює: «Сонети, написані у тюрмі, описують, як і Франкові тюремні сонети, тюремний побут. Не може бути сумніву, що Кравців знав сонети Франка. Молодий поет, що шукав зразків для традиційної, а то й клясичної форми вірша, напевно добре знав відомий Франків сонет «Голубчики, українські поети», в якому Франко повчав, як оволодіти цією вишуканою формою чи, як дехто каже — строфою» (с. 28). Тюрмні порядки й

водночас абсурд самої в'язниці як замкнутого простору символізує чорне коло арештантів (Кравців Б., 2018):

Червоних мурів цямрини чотири –
і в глибі двору в'язнів чорне коло
повзе, снується кроком в'ялим, кволо –
і йдуть горою і дощі, і шквирі (с. 46).

Рух по колу, що нікуди не веде, який монотонно повторюється від дня до дня й триває роки, є зрадливою ілюзією свободи для в'язнів, що ненадовго вийшли з мороку тьмяних, задушливих келій — звириних «клітей», у яких рух обмежений знову ж кількома кроками («чотири кроки, все чотири — // туди й назад... туди й назад...»). Проте він тільки посилює відчуття екзистенційної безвиході, оскільки рух, що нікуди не веде, сам по собі безплідний й абсурдний. Тому існування в тюрмі є для кожного із в'язнів «межовою ситуацією», у якій він повинен, керуючись свободою вибору, невід'ємною для кожної людини, здійснити його: здатися, підпорядкуватися законам тюремного світу й стати в'язничним звіром у клітці; не витримавши «в'язничної нуди», вибрати смерть як позбавлення від «мороку кутів», «слизу» й «тліні» («Ще мить — і руки в білій огневиці // порвуться битися об мури, ґрати // і різати скляним одривком жили») чи залишитися людиною, гідно витримавши всі випробування тюремного пекла.

Екзистенційність топосу тюремних сонетів значно посилює кольористична гама, швидше, її відсутність або значне обмеження: поет використовує в основному декілька кольорів та тонів, доміантним із яких є — чорний як символ духової безнадії, страху й смерті: чорна кров, що «бурлитиме в жилах» в'язнів («В'язничних дум і днів...»); «чорні ґрати і криці» (Замок заґримає, замовк...); «бездільні дні», як вгризаються в серце «чорним червом грижі» (Твердих годин...); «в'язнів чорне коло» (Червоних мурів...); «чорнокуті брами» («Гранчасті шпуги ґрат...»); «чорні смуги» ночей («Утиснене в холодні ржаві шпуги...»). Так само поет використовує також й іншу лексику із семою чорного кольору, яка наповнює концепт «смерть»: «морок темниці», «рання мряка», «нетрі мороку», «морок кутів, слиз, тлінь», «паде очі на морок».

Концепт «смерть» досягає апогею індивідуально-авторського художнього-філософського сприйняття й екзистенційного осмислення та розкриття в «Строфах» («Як гасне день...») як найяскравіше втілення моторошно-чарівних образів двох дів-«любок», що, очікуючи свого, перебувають поруч із в'язнем, очі якого «меркнуть», тобто поволі згасають. (Б. Кравців посилює картину сну-смерті метафорою, що символізує смерть: «меркнуть очі», у багатьох

випадках «меркне погляд»). Фантасмагоричну картину тюремної ночі наповнюють образи діви-ночі, що несе із собою сон, який є символом спокою й забуття, і діви-смерті, що пильно вдивляється в обличчя в'язня, мовчки очікуючи на свою жертву (Кравців Б., 2018):

Одна милує, присипляє...
А тая дивиться до віч,
холодним поглядом тривожить...

І так сидять — і смерть, і ніч (с. 52).

Екзистенційно-філософська ідея «стоїцизму».

Уже в першій строфі сонета «В'язничних дум і днів» поет декларує ідею «стоїцизму», яка для вільної людини, позбавленої свободи дій протягом тривалого часу, є визначальною в її духово-моральному спротиві абсурду й жорстокості в'язничних реалій (Кравців Б., 2018):

В'язничних дум і днів нещадні жорна
здавили серце, вбгане у квадрати
холодних келій, де замки та ґрати, –
але людина вільна й необорна (с. 45).

Тільки «вільна й необорна» людина здатна гідно подолати абсурд тюремних буднів, абсурдність в'язничних ґрат і замків — тієї несвободи, що сковає й знищує людські думки, спотворює душу («і кров бурлитиме в їх жилах чорна»), обмежує вчинки й позбавляє надії, перемелюючи її в «нешадних жорнах» холодних тюремних келій. Б. Кравців уживає поетичну форму прикметника *необорна* в значенні *нескорена, непоборна, нездоланна, непереможна*, проголошуючи внутрішню свободу як вибір особистості в умовах ув'язнення, як здатність її протистояти силою духу трагічним обставинам неволі, що здатна перетворити вільну людину в безмовного, заляканого, а часом й озвірілого в'язня, зламати її фізично й морально в «холодній мороком цвілим темниці, // де стіни криють крик, і брид, й образу» («Замок заґримає, замовк»). Прагнення до свободи настільки сильне, що для вільної людини навіть смерть у бою є милішою, ніж повільне духове животіння й вмирання у в'язничному пеклі, у якому лише «задріпані обмари» нудьги; бездільні дні, що вгризаються в серце «чорним червом грижі» і «цвіль гнилої змарги», яка точить думи (Кравців Б., 2018):

Ех, вабить воля! — Вирватися, вмерти
з бучним юнацтвом у борні охочій,
нагально впасти від ножа чи кулі!

І вже горою. Встаю запеклий, впертий
і в смерті видираю дні та ночі
на ці прийдешні одчайдушні гулі (с. 45).

Проте поетів «стоїцизм» не дозволяє зігнути коліна й впасти в нелюдських умовах в'язничного пекла. Він опирається на автентичні джерела, які закладені в генетичному коді осо-

бистості й формуються й розвиваються з дитинства протягом життя в українському «Роді й Домі», оскільки особистість у «межовій ситуації» в період найважчих надлюдських випробувань завжди черпає силу й стійкість у тому, що формувало її світ — світовідчуття й світобачення, живило й насажувало її духове становлення, — у тому, що становить її найміцніші прив'язаності, кореневу систему духово-моральних цінностей. Для поета це, насамперед, — віра, родинне коло, друзі-побратими, його незламні переконання і поетичне слово (Кравців Б., 2018):

і ти пливке, розсяяне і щасне
ряхтиш огнями, мінишся барвисто
і світ займаєш полум'ям чудово —

і в мить, коли вже пал потухне, згасне
то в грудку кричі ціпенієш чисто:
ясне, холодне і таємне слово (с. 50).

Слово є надією, воно є зброєю, здатною протистояти «гранчастим шпугам» проіржавілих ґрат і вирватися за їхні межі. Воно дає надію в часи екзистенційної зневіри й відчаю, слово є сенсом поетового буття.

Особливим ліризмом, ніжністю, синівською любов'ю й журбою наповнений тюремний сонет «Одбився я...», у якому в монолозі-сповіді ліричного героя постає світлий образ матері (Кравців Б., 2018):

Одбився я від серця Твого й дому,
де юність розцвіла рум'янолиця —
і полонила дні мої в'язниці,
мої дороги в далеч невідому (с. 45).

Серце матері завжди поруч із сином, незважаючи на віддалі й роки. Лише воно здатне погасити самотність, «вговтати» нестерпну тугу й втому в'язня, порятунком для якого стають світлі спогади й сни про «далекий дім і затишну світлицю», про миле його серцю дитинство, материнську турботу й ласку та мамині казки. Сонет овіяний також трагічною аурую українських дум та лицарською романтикою козацьких пісень, де образ рідної матері символізує не тільки берегиню, а й героїчну захисницю українського «Роду й Дому». «Сонети до матері Кравцева, — зазначає Ю. Лавріненко (1967), — пройняті мотивами лицарськості — в традиції козацьких матерів і синів. Не смерть, а неволя в очах матері являє головне нещастя і упадок сина. Відрив від матері — це не самотність, а боротьба. Син з-під крил української матері зразу ж потрапляє у бій з усіма його наслідками — тюрми, неволя чи й вигнання. Таке життя поневоленої нації, що сини із материнського затишку зразу йдуть у поле бою» (с. 32).

Казала Ти: «що не прокляття в бою
лягти від куль, щоб тільки, як родився,
злиденно у неволі умирав ти!
(Кравців Б., 2018, с. 45).

Заповіт матері нагадує слова гордих спартаків, які в часи овіяної легендами Спарти проводжали своїх чоловіків та синів у бій зі словами «зі щитом або на щиті», вважаючи лицарську смерть — гідною мужчини-воїна, а неволю — ганьбою.

Тюремні сонети Богдана Кравціва містять також і широкий діапазон інтимної лірики, що відображає внутрішній світ в'язня, який утікає від нестерпних реалій тюрми у світ інтимних переживань — весни й кохання. Чарівні жіночі образи, що п'янять, чарують, заспокоюють й водночас тривожать душу наповнюють сонети «Гранчасті шпуги ґрат...», «Тремким промінням...», «Утиснене в холодні ржаві шпуги...». Весняне оновлення березня: «відталь і теплі зливи», «цвіт на пуп'янках і брості», який проривається крізь ґрати, яблуні й сливи, що квітнуть в садах, прості слова кохання, які казатиме своїй «любці» молодий щасливий юнак — весна й кохання прориваються крізь високі мури (Кравців Б., 2018):

І навіть тут, де чорнокуті брами,
де очі й вікна тугою нависли —
весна людей змогла в п'янку бою (с. 46).

Контроверсійним є образ прекрасної «владної пані» (сонет «Тремким промінням...»). Чарівна пані приходить в камеру в'язня, серце якого згрубіло в умовах неволі й жорстоких тюремних звичаїв. І надто контрастують пропонувані нею «дари неждані», бентежачи душу: погляд, зваблива усмішка, «шовк одії», квіти, музика й надії кохання — з тим, що переживає заграований в'язень: неволя («окуті хмурі двори в'язничні»), самотність, жорстокість, смерть (Кравців Б., 2018):

Завіщо, звідки в'язневі хмурному,
його устам та вічам, що незвичні,
твої цілунки й усмішки вишневі? (с. 47).

Весна й кохання надто несумісні з тим, що відчуває й переживає в'язень-невільник, вони прекрасні, як чарівна ілюзія («перли слів», «смажних уст коралі», «прозолоть ниток чекання й туги»), й дають невиправдану надію тому, у кого «скуте серце пов'яззю зі сталі», хто, зібравши останні сили, стоїчно, з «гордим серцем» й крицевою душею, не сподіваючись на милосердя, протистоїть жадливій дійсності тюремного пекла.

Тюрма в Кравціва переростає земні межі, набуваючи міфопоетичної суголосності з Дантовим пеклом, на вході до брами якого написано: «Lasciate ogni speranza voi ch'entrate» («Хто входить тут, покинь усю надію!») (пер. І. Франка). Підкреслюючи те, що Б. Кравців «заперечує тюрму, як символ насильства взагалі», Ю. Лавріненко (1967) зазначає: «Він бере її більш універсально і на тому тлі переконливо виступає Христос»

(с. 31). Зло — це універсальне поняття, символ страху, ненависті й руйнування, якому має протистояти людина, зібравши воедино всю свою духову силу, посилену щирою вірою в божественне милосердя й допомогу. С. Андрусів (2000), зосередившись на індивідуальному есхатологічному міфі поета, який визначає його буття-у-світі в реаліях в'язничного пекла, виокремлює екзистенційні та релігійно-філософські концепти — «*межовий простір*», *віра, страждання, смерть, свобода вибору, духовий «стоїцизм», моральний катарсис та відродження*, зазначаючи, що «смерть героя — перебування в тюрмі, у межовому просторі, де герой повинен витерпіти фізичні й моральні страждання, і через страждання досягти зміни сутності» (с. 300). Власне, ця зміна, на думку автора тюремних сонетів, полягає в переосмисленні духових основ буття й переході від зневір'я, що приносить самотність, відчай і страх, до справжньої віри, здатної очистити й врятувати душу. Єдиною надією для в'язнів, що вже досягли морального й духового дна, є Божа любов, прощення, милосердя й ласка (Кравців Б., 2018):

Я ж бачу: Ось Христос іде по навi
і до злодуги, вбивці, заведiї
схиляється із добрим словом: брате?

І руки всепрощаючі ласкаві
кладе на пристрасні уста, на вії,
на людське серце, порване, щербате (с. 49).

«У тюремних сонетах Кравціва, — підкреслює М. Ільницький (1995), — немає якихось ідеологічних чи політичних імперативів, а виступає радше ідея християнського прощення через очищення...» (с. 142). Лише духовий «стоїцизм», моральний катарсис і віра здатні врятувати людину від реалій в'язничного пекла, відродивши й воскресивши в ній основи істинного буття. Сакральність духового переродження особистості у в'язничних умовах підкреслює М. Слабошпицький (2006), зазначаючи, що «подолання тюрми і всього з нею пов'язаного як воскресіння або як нове відродження. Як повернення на Батьківщину і єднання з нею. Бо ж надто просто й схематично назвати це тільки перемогою людини над усім, що було проти неї. Розширення життєвого простору народжувало й поглиблювало відчуття внутрішньої свободи й емансипацію слова, яке починає набувати в нього майже автономного статусу» (с. 329). Незнищенність духових основ особистості можлива лише через її спротив в'язничним реаліям завдяки стійким переконанням і щирій вірі.

Висновки. Тюремні ув'язнення й, зокрема роки, проведені у львівській «Бригідці», стали для Богдана Кравціва не лише громадсько-полі-

тичною школою національної боротьби й патріотичного вишколу, але й зміцнили, розвинули й викристалізували його непересічний творчий таланти, вивівши поета на нові мистецькі обрії. Сонети, строфи, надзвичайно складна робота й унікальний високомистецький переклад біблійної «Пісні пісень» — це те, з чим гідно вийшов поет, подолавши тюремні ґрати. Основоположною екзистенційно-філософською ідеєю сонетного циклу Б. Кравціва, з яскраво вираженими категоріями-екзистенціалами — тривога, самотність, відчуження, страждання, смерть — є утвердження в «межовій ситуації» в'язничного пекла морально-духових принципів «стоїцизму». Не скоритися, залишатися людиною за будь-яких обставин та гідно вийти за межі заграбованого простору, подолавши абсурд і нелюдськість тюрми, може лише вільна особистість, духовими імперативами якої є моральна незламність, незрушні переконання, віра й любов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Андрусів, С. (2000). *Богдан Кравців: «Назустріч радісній оманливій весні»* / Андрусів, С. *Модус національної ідентичності: львівський текст 30-х років ХХ ст.*: монографія. Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка; Тернопіль: Джура, с. 294-305.
- Ільницький, М. (1995). *Під рідними і чужими зорями (Богдан Кравців)* / Ільницький, М. *Від «Молодої Музи» до «Празької школи»*. Львів: Ін-т українознавства, с. 133-152.
- Качуровський, І. (2002). *Променисті силуети. Лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки*. Мюнхен, 798 с.
- Кравців, Б. (2018). *Під рідними і зорями чужими* / Упоряд. Т. Салига, І. Василюшин. Львів: Світ, 648 с. (Серія «Ad fontes» — «До джерел»).
- Лаврінченко, Ю. (1967). «Між Каменою і бойовою стійкою». *Сучасність*. Ч. 5 (77). с. 28-36.
- Маланюк, Е. (1934). *Богдан Кравців, Сонети і Строфи*. Вісник. Львів, Р. II, кн. I (січ.). с. 71-72.
- Рубчак, Б. (1975). *В колі Хорса*. *Сучасність*. Ч. 1 (169). с. 26-55.
- Салига, Т. (2018). «...З-під «зір чужих» у «дні колишні»... (Богдан Кравців)» / *Богдан Кравців. Під рідними і зорями чужими* / упоряд. Т. Салига, І. Василюшин. Львів: Світ, 648 с. (Серія «Ad fontes» — «До джерел»). с. 3-23.
- Слабошпицький, М. (2006). *Колекціонер: Богдан Кравців // 25 поетів української діаспори*. К.: Ярослав Вал, с. 323-337.
- Тарнавський, О. (1977). *Поетичний шлях Богдана Кравціва. У другу річницю смерті поета*. *Сучасність*. Ч. 11 (203). с. 18-39.

И. ВАСИЛИШИН
**ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЕ МОТИВЫ В
 ЦИКЛЕ ТЮРЕМНЫХ СОНЕТОВ БОГДА
 НА КРАВЦИВА**

В статье рассмотрены экзистенциальные мотивы в цикле тюремных сонетов украинского поэта Богдана Кравцова, вошедшие в сборник «Сонеты и строфы» (1933 г.). Проанализированы экзистенциально-философские концепты «пограничной ситуации», «одиночества», «смерти», «свободы выбора». Топос тюрьмы в сонетах поэта универсализуется во внутреннее психологическое неприятие неволи и мужественного противостояния ограничению свободной личности жестокими условиями тюрьмы. Доказано, что в поэтике тюремных сонетов Б. Кравцова преобладает философская идея «стоицизма» — непокоренной личности, что, несмотря на тюремные решетки, остается свободной и верной своим убеждениям.

Ключевые слова: тюремная лирика; экзистенциальные мотивы; экзистенциально-философские концепты; топос тюрьмы; «стоицизм».

I. VASYLYSHYN
**EXISTENTIAL MOTIVES MOTIVES IN
 THE CYCLE OF THE SECRET SONETS
 BOHDANA KRAVTSIVA**

The existential motives in the cycle of prison sonnets of the Ukrainian poet Bohdan Kravtsiv, included in the collection «Sonnets and Stanzas» (1933), are considered in the article. The existential-philosophical concepts of «boundary situation», «loneliness», «death», «freedom of choice» are analyzed. The topos of the prison in the sonnets of the poet is universalized with the intra-psychological rejection of bondage and courageous confrontation with the restriction of free personality by violent prison conditions. It was investigated that in the poetry of prison sonnets B. Kravtsiv the philosophical idea of «stoicism» — an unbroken personality that prevails, despite the prison bars, remains free and faithful in his convictions.

Key words: prison lyrics; existential motives; existential-philosophical concepts; topos of the prison; «stoicism».

I. VASYLYSHYN
**EXISTENTIAL MOTIVES IN CYCLE OF
 PRISON SONNETS BY BOHDAN KRAVTSIV**

Oeuvre of Bohdan Kravtsiv is a striking example of the combination of artistic worlds of a beautiful poet, a warrior poet, for whom Ukraine and the national idea were the essence of his life. The writer turned to the genre form of the sonnet throughout his life (“Three Sonnets” in the collection “The Rays” (1930), the cycle of prison sonnets from the collection “Sonnets and Verses” (1933), the wreath of the sonnets “Dzvenislava” (1962), sonnets in the

collection “Glossary” (1949–1974), but a special place in the artists library is held by the prison sonnets written in prison.

For active public-political activities, the Polish authorities arrested Bohdan Kravtsiv during the 20–30’s several times. The longest prison term was spent by the writer in the Lviv Prison “Brigidki”. The loss of freedom and the heavy prison conditions for Ukrainian political prisoners led to the emergence of a series of prison sonnets, in which the existential-philosophical motives and the idea of “stoicism” are among the dominant ones — the courageous existence of a free, unbroken personality in the enclosed space. The strict canonical expressiveness of the sonnet, its harmonious logical form were the best means of illuminating the prison art work of Bohdan Kravtsiv.

Prison life and ordinances in the sonnets by Kravtsiv are like the echo of the Franko description of prison life, in which the absurd and existential hopelessness in the entrenched space dominate. The existence of a prison is for every prisoner a “border situation”, in which he, having regard to the freedom of choice that is indispensable for every person, must be carried out: to surrender, to submit to the laws of the prison world and to become a prisoner in a cage, unable to withstand “prison boredom” or to remain a man, having adequately overcome all the tests of prison hell. Only a “free and obnoxious man” can adequately overcome the absurdity of prison life, the absurdity of prison lattices and locks — the lack of freedom that constrains and destroys human thoughts, distorts the soul, limits acts and relieves hope, grinds it in “merciless millstones” of cold jail cells.

Kravtsiv’s prison extends beyond the boundaries of the earth, acquiring a mythopoeic consonance with the Dante’s Hell, at the entrance to which “Lasciate ogni speranza voi ch’entrate” is written. Therefore, the only true hope for the prisoners who have already reached the moral and spiritual bottom, is the poet in the sonnets “Stained Glass ...”, is God’s love, forgiveness, mercy, and kindness.

The fundamental existential and philosophical idea of the sonnet cycle of Bohdan Kravtsiv, with the pronounced categories of existentials — anxiety, loneliness, alienation, suffering, and death — is, in the “boundary situation” of the prison hell, the assertion of the universal principles of “stoicism”: not to abdicate, to remain a person, no matter what circumstances, and worthy to go beyond the bounded space, overcoming the absurdity and inhumanity of the prison, can only a free person whose spiritual imperatives are indomitable moral, invincible beliefs, faith and love.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2019